

УДК 330.131.5

Мороз О.В., д.е.н., професор¹, **Семцов В.М.**, к.е.н., доцент²,
Марченко С.К., асистент³, **Федоришина О.Ю.**, аспірант³¹Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна²Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету, м. Вінниця, Україна³Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ ЗА КРИТЕРІЄМ КОНЦЕНТРАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

У статті оцінено зміни щодо обсягів землекористування сільськогосподарськими підприємствами під впливом ринкового реформування в Україні та соціально-економічними наслідками цих процесів. Досліджено характер залежності між розмірами сільськогосподарських підприємств Вінницької області, а також чисельністю персоналу підприємств. Особливу увагу приділено оцінкам процесів концентрації землі та їх наслідків щодо кількості робочих місць на прикладі діяльності великих агрохолдингів. Результати досліджень засвідчили відсутність істотного негативного впливу на динаміку зайнятості працівників по мірі збільшення земельних активів. Доведено обмеженість використання традиційних статистичних методів аналізування стосовно значних масивів суб'єктів господарювання із великою різницею щодо розміру земельних активів та, водночас, доцільність аналізування проблеми у групах підприємств за вказаними показниками. Акцентовано увагу на необхідності аналізування прикладів конкретних підприємств, тобто врахування факторів корпоративної культури, інтересів і типів поведінки власників та менеджменту підприємств. Перспективи подальших досліджень полягають в аналізуванні існуючої регулятивної політики та її модернізації з огляду на наявність чітких, суспільно схвалених та економічно обґрунтованих орієнтирів для стимулювання поведінки підприємств, яка б передбачала стратегію розвитку із створенням додаткових робочих місць, зростання рівня заробітної плати та сплати податків.

Ключові слова: ринкові реформи, сільськогосподарські підприємства, кількість робочих місць, агрохолдинги, динаміка розмірів підприємств.

УДК 330.131.5

Мороз О.В., д.э.н., профессор¹, **Семцов В.М.**, к.э.н., доцент²,
Марченко С.К., ассистент³, **Федоришина О.Ю.**, аспирант³¹Вінницький національний технічний університет, г.Вінниця, Україна²Вінницький учебно-научный институт экономики Тернопольского национального экономического университета, г.Вінниця, Україна³Вінницький національний аграрний університет, г.Вінниця, Україна

ОЦЕНКА ОРГАНИЗАЦИОННЫХ ИЗМЕНЕНИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ УКРАИНЫ ПО КРИТЕРИЮ КОНЦЕНТРАЦИИ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ

В статье оценено изменения относительно объемов землепользования сельскохозяйственными предприятиями под воздействием рыночного реформирования в Украине и социально-экономическими последствиями этих

процессов. Исследовано характер зависимости между размерами сельскохозяйственных предприятий Винницкой области, а также численностью персонала предприятий. Особенное внимание уделено оценкам процессов концентрации земли и их последствий относительно количества рабочих мест на примере деятельности больших агрохолдингов. Результаты исследований засвидетельствовали отсутствие существенного негативного влияния на динамику занятости работников по мере увеличения земельных активов. Доказана ограниченность использования традиционных статистических методов анализа относительно значительных массивов субъектов ведения хозяйства с большой разницей относительно размера земельных активов и, в то же время, целесообразность анализа проблемы в группах предприятий по указанным показателям. Акцентировано внимание на необходимости анализа примеров конкретных предприятий, то есть учет факторов корпоративной культуры, интересов и типов поведения владельцев и менеджмента предприятий. Перспективы последующих исследований заключаются в анализировании существующей регулятивной политики и ее модернизации, учитывая наличие четких, общественно одобренных и экономически обоснованных ориентиров для стимулирования поведения предприятий, которое бы предусматривало стратегию развития с созданием дополнительных рабочих мест, роста уровня заработной платы и уплаты налогов.

Ключевые слова: рыночные реформы, сельскохозяйственные предприятия, количество рабочих мест, агрохолдинги, динамика размеров предприятий.

UDC 330.131.5

Moroz O.V.¹, Semcov V.M.², Marchenko S.K.³, Fedoryshyna O.U.³

¹Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, Ukraine

²Vinnitsa educational-scientific institute of economics
of Ternopil National University, Vinnitsa, Ukraine

³Vinnitsa National Agrarian University, Vinnitsa, Ukraine

EVALUATION OF ORGANIZATIONAL CHANGES IN AGRICULTURE UKRAINE BY CONCENTRATION OF LAND RESOURCES

The article estimated land use changes on the volume of agricultural enterprises under the influence of market reforms in Ukraine and socio-economic consequences of these processes. The nature of relationship between farm size Vinnytsia region, and number of personnel. Particular attention is paid to the evaluation of the process of land concentration and their effects on the number of jobs as an example of large agricultural holdings. The survey results show the absence of a material adverse effect on the dynamics of employment with increasing land assets. Proved the limitations of using traditional statistical methods regarding the analysis of vast undertakings with large difference on the amount of land assets and, at the same time, the feasibility analysis problem in groups of companies for your performance. Attention is focused on the need to review examples of specific companies that take into account factors of corporate culture, interests and behaviors of owners and management companies. Prospects for future research is the analysis of the existing regulatory policy and its modernization due to the presence of clear, socially and economically sound approved guidelines to encourage behavior of

enterprises that would provide development strategy with the creation of additional jobs, increase wages and taxes.

Key words: *market reforms, farms, jobs, agricultural holdings, speaker size enterprises.*

Вступ. Основною тенденцією в Україні на даний час залишається подальший розвиток ринкової економіки, зокрема у вітчизняному аграрному секторі. Натомість, з огляду на існуючі проблеми галузі кризового характеру, стає все більш очевидним необхідність завдання забезпечення ефективного використання обмежених ресурсів за умови збалансованого соціально-економічного розвитку аграрного соціуму в цілому. Такі пріоритети потребують постановки нових задач, концепцій і методів подолання всієї сукупності проблем.

Сільське господарство України можна віднести до галузей, яка продовжує перебувати у стані перманентних організаційних трансформацій, не зважаючи на виключно консервативний характер виробничих процесів. До таких змін слід віднести видозміну типів і форм господарств, розмірів активів, насамперед земельних, спеціалізації виробництва і т.ін. Зазначене характерне для дорадянського, радянського та пострадянського етапів розвитку галузі, і може бути розглянутим у контексті історії аграрних реформ в Україні, наприклад [8].

З 90-х рр. ХХ ст. трансформація сільськогосподарських підприємств набула нових імпульсів у зв'язку із зростанням впливу факторів приватної та відповідно структуризованої корпоративної власності, ринкової кон'юнктури, нових політичних акцентів у державній регулятивній політиці і т.ін. Опис періоду 1990-х – 2000 рр. знайшов достатньо широкий опис у літературі, прикладом чого є роботи [1,5,7,9,14,15].

Як достатньо відомо, окремим періодом розвитку галузі став період з початку 2000-х рр., коли під впливом сукупності зовнішньоекономічних умов (в першу чергу зростання світових цін на продовольство) і внутрішніх особливостей капіталізації бізнесу в Україні розпочалися процеси концентрації сільськогосподарських угідь. Останнє спостерігалось виключно у сфері діяльності підприємств холдингового типу (т.з. агрохолдинги). Зазначені процеси були легітимізовані на рівні загальної політики державного регулювання розвитку сільського господарства. Так, формування холдингових компаній в Україні слід віднести до 1994 р., після підписання Президентом Указу № 224/94 «Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації». Тим не менше, масове створення агрохолдингів розпочалося з 2000-х рр., при чому, за нашими даними, у різних регіонах (областях) хронологія цих процесів істотно різнилася (причини таких відмінностей, на нашу думку, можуть бути предметом окремого дослідження). Починаючи із цього часу на великих масивах орендованих земель за рахунок перш за все капіталу, створеного у торгівлі, почали формуватись горизонтально

та вертикально інтегровані структури. У літературі ці процеси досить часто асоціюються із латифундацією. І саме ці тенденції, як вважаємо, отримали суперечливого тлумачення у вітчизняній економічній літературі, хоча сьогодні саме ці зміни можна визначити як головний детермінантний фактор розвитку всього аграрного сектору та, опосередковано, країни загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наведемо лише деякі публікації, які можуть вважатися характерними. Так, на думку В.Геєца [2], в умовах деградації села процес концентрації землі став масовим як об'єктивне явище, і саме у цьому руслі слід аналізувати перспективи українського села. Підкреслено те, що втрата селянами землі була і залишається неминучою; звертаємо увагу на тому, що така констатація є ключовим моментом до дискусії. Звідси на фоні таких та цілого ряду інших проблем (складний характер становлення ринкових відносин в Україні, загострення фінансової, економічної, соціально-політичної, демографічної кризи), питання, пов'язані із дослідженням стану сільськогосподарських підприємств, комплексом супутніх аспектів та наслідків різного стану підприємств набувають підвищеної актуальності. В.Проценко стверджував [10] про те, що в результаті реформування колективних сільськогосподарських підприємств селяни як правило самі обирали нову форму господарювання, керуючись при цьому власними інтересами. Є певні сумніви що до того, що це був дійсно процес усвідомленого та вільного вибору. На нашу думку, у переважній чи значній частині випадків ситуація диктувалася певними передумовами, які зовсім не були оптимальними. Можна погодитися з думкою А.Гошовської [4], яка, досліджуючи проблеми вибору організаційно правової форми господарської діяльності, стверджувала, що фактор значущості ролі засновника (засновників) був одним з основних при виборі форми господарювання; у нашому розумінні, мова йде про роль реального розподілу економічної влади у кожному конкретному випадку.

О.Горпинич вказано [3] на те, що значна частина селян в результаті проведення реформування аграрного сектору незадоволені новообраною формою господарювання. Сама констатація факту сумнівів не викликає. Питання, як вважаємо, полягає у тому, чи дійсно якась форма могла бути такою, яка б влаштувала всіх або переважну більшість селян. В.Проценко зазначено [10], що процес реформування характеризувався поспішністю та безсистемністю щодо вибору форм господарювання. На його думку, приватні підприємства, а також ТОВ не можуть забезпечити ефективного виробництва, а тому найбільш перспективними були і залишатимуться великі сільськогосподарські підприємства корпоративного типу у вигляді холдингів та інших інтеграційних агропромислових об'єднань. З іншого боку, на думку В.Скальського [11], великі сільськогосподарські підприємства (холдинги), беручи землю в оренду у селян, вирішують проблему використання землі, проте породжують значно більшу кількість нових соціально-економічних та екологічних проблем. В. Захарченко, досліджуючи сільськогосподарські підприємства Вінницької області, відзначав [6], що ефективність приватної

власності над державною підтверджена не завжди, і тому корпоративні структури також потребують державного регулювання.

Перелік публікацій можна продовжувати. Але загальні інтонації висновків зводяться до вже зрозумілих позицій про те, що існують як позитивні, так і негативні наслідки формування агрохолдингів. При цьому економічне підтвердження обох аспектів виглядає на даний час проблематичним і таким, що скоріше обумовлене емоціями аналітиків і експертів.

Основні переваги такої форми організації виробництва та економічних взаємовідносин можуть бути поясненими з точки зору ефектів і вигадів внаслідок вертикальної інтеграції, кращого доступу до ринків збуту і постачання, зростання інноваційно-інвестиційної привабливості, збільшення капіталізації, зниження собівартості продукції, зміцнення позиції на ринку, можливості швидкої модернізації матеріально-технічної бази та інноваційного розвитку, оптимізації системи оподаткування, захищеності активів і т.п. Основні недоліки процесу розвитку агрохолдингів в Україні можуть стосуватися переважного того, що на фоні їх діяльності витісняються з агробізнесу традиційні (малі) форми ведення сільськогосподарського виробництва, монополізується ринок оренди землі та окремих видів сільськогосподарської продукції, створюються конфлікти інтересів між інвесторами/власниками та місцевими громадами; складним і скоріше дисфункціональним залишається процес вкладання коштів в розвиток соціальної інфраструктури сільських територій. Вище зазначене підтверджує думку про актуальність відповідних детальних і підтверджених емпірично досліджень.

Мета статті. статистично підтвердити наявність (чи відсутність) залежності між розмірами сільськогосподарських угідь у користуванні та сукупністю інших основних показників. Безпосередньо у даній статті таким показником розглядалася чисельність персоналу підприємств в залежності від кількості землі; надалі у подальших дослідженнях планується здійснити дослідження залежності від кількості землі щодо розміру оплати праці, податкових надходжень і т.д.

Інформаційною основою для аналізування слугувала оперативна інформація податкової звітності сільськогосподарських підприємств Вінницької області за 11 місяців 2013 р. (з 1.01.2013 р. по 30.11.2013 р.). Очевидно, такий масив даних – 235 підприємств - можна вважати достатньо повним і адекватним емпірично.

Розрахунки та формулювання висновків було здійснено з використанням хрестоматійних статистичних методик, представлених зокрема у [12-13].

Виклад основного матеріалу. Гіпотеза досліджень будувалася на тих акцентах, які останнім часом переважають у вітчизняній науковій літературі стосовно зазначеного. Так, як вже зазначалося, «право на життя» (умовно кажучи) мають дві версії:

1) що концентрація землі є позитивним фактором стимуляції виробничих процесів, які супроводжуються збільшенням кількості зайнятих працівників; звідси концентрація землі призводить до позитивних соціально-економічних наслідків і є відповідно бажаним пріоритетом у регулятивній політиці;

2) що концентрація землі призводить – через ланцюг логічних передумов на зразок використання нових технологій, техніки і т.д. - до різкого зростання продуктивності праці та обумовленого зменшення кількості працівників, а звідси соціальні наслідки діяльності агрохолдингів можуть бути оцінені негативно. Гіпотетично може існувати третій варіант, коли зміна розмірів і типів господарювання не несе ніяких змін. Вважаємо, що в усіх випадках мова йде про дуже важливі процеси для країни, де більше 40% населення проживають у сільській місцевості, а близько 70% - пов'язують свою діяльність з АПК.

Для проведення аналізу ми обрали статистичну вибірку з 235 сільськогосподарських підприємств Вінницької області і ранжували їх в порядку зростання за площею сільськогосподарських угідь (табл. 1). В зв'язку із великим переліком підприємств, у табл. 1 наведено 8 підприємств із найменшою та 5 – із найбільшою кількістю землі. Як бачимо, різниця є більш ніж істотною.

З таблиці видно, що варіація підприємств за земельною площею досить велика (найбільша площа зосереджена в ПрАТ "ПК"Поділля" – 29357,7 га, а найменша - в ФГ "Гриби Поділля" – 2,8 га). При цьому кількість працівників, що обслуговує сільськогосподарське виробництво в цих підприємствах досить неоднорідна. Наприклад: в ТОВ "Едельвейс" земельна площа становить 2,8 га, а кількість працівників складає 216 чол., у ФГ «Гриби Поділля» з такою ж земельною площею кількість працівників становить 6 чол.; у підприємств ТОВ "Краєвид Поділля" і СТОВ "Кряж і К" земельна площа приблизно однакова – 7652,0 і 7219,1 га. відповідно, при цьому кількість працівників суттєво відрізняється – 101 і 870 чол. Саме по собі зазначене може бути пояснене спеціалізацією підприємств і особливостями організації виробничих процесів, проте цікавість викликає наявність закономірностей і тенденцій у всьому масиві суб'єктів дослідження.

Для визначення залежності між розміром земельної площі та кількістю працівників на підприємствах відповідні дані були відображені у системі координат (рис. 1).

Таблиця 1

**Ранжирований ряд сільськогосподарські підприємства
Вінницької області за площею землі**

№	Назва платника ФСП	Загальна площа землі (га)	Кількість працівників
1	ФГ "ГрибиПоділля"	2,8	6
2	ТОВ "Едельвейс"	2,8	216
3	ФГ "Літинка Плюс"	3,2	17
4	ТОВ "ПЛЕМІННИЙ ЗАВОД "УКРАЇНА"	26,1	121
5	ФГ "Велес - Агро М"	49,8	32
6	ФГ "Гасяк Г.Ф."	52,5	20
7	ТОВ "ПтахокомплексВеремій"	62,3	25
8	ДГ "Антопільського Б.І."	68,8	34
...
231	СТОВ "Кряж і К"	7219,1	870
232	ТОВ "КраєвидПоділля"	7652,0	101
233	ПАТ "Браїлівське"	9208,0	329
234	ТОВ "Концерн "Сімекс- Агро"	10617,6	188
235	ПрАТ "ПК"Поділля"	29357,7	3225

Джерело: власні дослідження авторів на основі звітності підприємств.

Дані рисунка є досить неоднозначні, оскільки, по-перше, з розташування точок помітна пряма прямолінійна залежність між досліджуваними показниками, яка може бути описана відомим рівнянням регресії:

$$y_x = bx + a \quad (1)$$

де, y_x – теоретичні (обчислені за рівнянням регресії) значення чисельності працівників на підприємстві; x – значення земельної площі; a – початок відріку або значення y_x при умові, що $x = 0$; b – коефіцієнт регресії (коефіцієнт пропорційності), який показує, як змінюється y_x при кожній зміні x на одиницю.

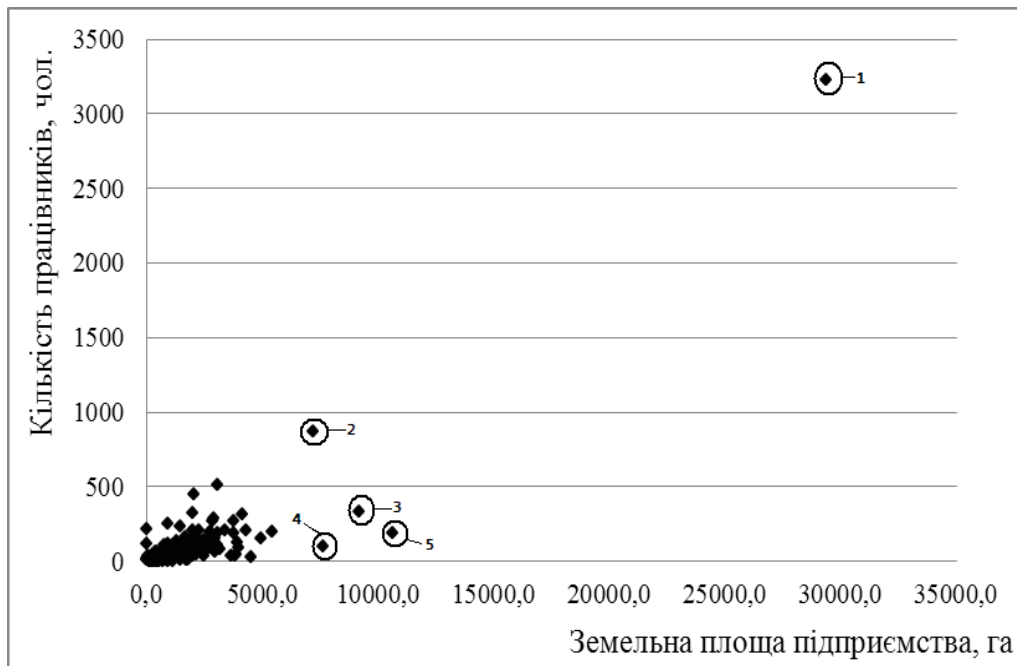

Рис. 1. Залежність чисельності працюючих від загальної земельної площі підприємства

Джерело: власні дослідження авторів на основі звітності підприємств.

Параметри регресії a і b були розраховані, виходячи з нижче наведених формул:

$$a = \frac{\sum x^2 \sum y - \sum x \sum xy}{n \sum x^2 - \sum x \sum x} \tag{2}$$

$$b = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{n \sum x^2 - \sum x \sum x} \tag{3}$$

При цьому було отримано наступні результати: $a = -51,288$, $b = 0,0849$. Ці значення свідчать про наступне: коефіцієнт регресії b у даному випадку вказує на те, що при збільшенні земельної площі на 1 тис. га. чисельність працюючих в середньому збільшувалася на 84,9 чол. Таким чином, це є опосередкованим підтвердженням позитивної динаміки зростання зайнятості по мірі укрупнення підприємств.

Коефіцієнт парної кореляції було розраховано за формулою:

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sqrt{\left(\frac{x}{n}\right)^2 - \bar{x}^2} \cdot \sqrt{\left(\frac{y}{n}\right)^2 - \bar{y}^2}} \tag{4}$$

Отримане значення зазначеного коефіцієнту (0,81 од.) свідчить про те, що між розміром земельної площі та чисельністю працівників на підприємстві існує щільний зв'язок, адже у разі парної залежності коефіцієнт кореляції при прямому зв'язку коливається від 0 до +1, тоді як за зворотного зв'язку – від 0 до -1. Чим ближчий цей коефіцієнт до ± 1 , тим щільніший зв'язок між x та y , і навпаки, чим ближчий коефіцієнт кореляції до 0, тим менший зв'язок між результативним та факторним показниками. В статистичному аналізі [13] загальноприйнятим можна вважати те, що при $r < 0,3$ - зв'язку не має, при $r = 0,3-0,5$ зв'язок є слабким, при $r = 0,5-0,7$ – середній і при $r > 0,7$ – щільний.

По-друге, з рис. 1 видно, що статистична сукупність досить не однорідна, так як з неї явно виділяються декілька підприємств як за величиною земельної площі, так і за чисельністю працюючих (на рис. 1 вони виділені кружками). Таким чином, формулювання однозначних висновків стосовно масиву даних загалом статистично може ставитися під сумнів.

Відображення статистичних даних щодо варіації вибірки підприємств за земельною площею графічно представлено на рис. 2. Дані рис. 2 підтверджують той факт, що у вибірці з 235 сільськогосподарських підприємств явно виділяються щонайменше 5 нетипових для даної сукупності суб'єктів господарювання за розміром їх земельної площі. Тому подальший аналіз вважали за доцільне здійснювати в межах типових груп підприємств із статистично вирівняною земельною площею.

Для визначення кількості груп в даній сукупності використали формулу Стерджеса [12-13]:

$$n = 1 + 3,322 \lg N, \quad (5)$$

де n – кількість груп;

N – чисельність сукупності.

В результаті проведених розрахунків було виділено 15 груп підприємств ($n = 15$).

Величину інтервалу (i) кожної з груп встановлювали у відповідності до формули:

$$i = \frac{x_{max} - x_{min}}{n} = \frac{29357,7 - 2,8}{15} = 1956 \text{ (га.)} \quad (6)$$

Відповідно будували інтервальний варіаційний ряд за показником площі землі підприємств (табл. 2). За даними табл. 2 видно, що аналізування доцільно здійснювати у групах підприємств № 1, 2, 3.

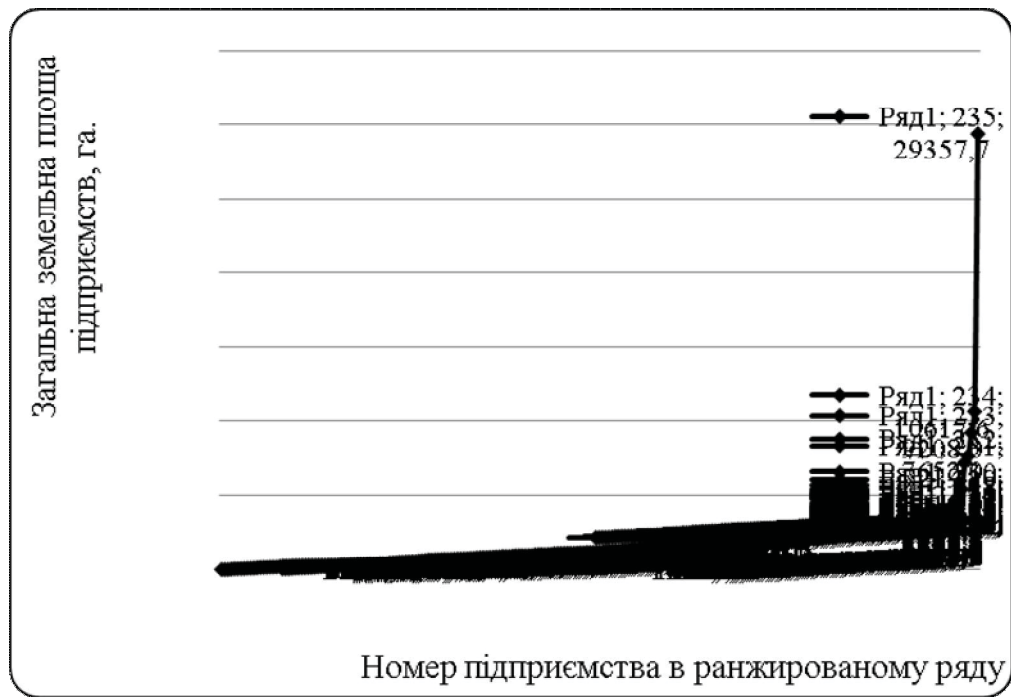

Рис. 2. Ранжирований ряд підприємств Вінницької області за площею землі (га)

Джерело: власні дослідження авторів на основі звітності підприємств.

Інше супутнє спостереження стосується того факту, що, як бачимо (табл. 2), з 235 підприємств Вінницької області є лише п'ять, земельна площа яких різко зростає у загальній вибірці показників. Земельна площа у них перевищує 5,5 тис. га., їх сумарна частка земельної площі становить близько 17 %, а частка кількості працюючих – 23 %. Визначення межі 5,5 тис. га було здійснено нами з огляду на традиційні розміри колишніх колгоспів і радгоспів регіону у радянський період. Як правило, розміри тих господарств лише у поодиноких випадках перевищували 6 тис. га, тоді як розмір землі на території окремої сільської ради (сільського населеного пункту) становив здебільшого 2,0-3,0 тис. га. Таким чином, із загального масиву підприємств до «гігантів» за розмірами земельної площі у пореформений період перерозподілу власності на активи (асоціємо висловлене із показниками орендованих земель) можна віднести лише 2% підприємств. Розміри інших, як вже зазначалося, істотно не відрізняються від типового господарства радянського типу. Зазначене, як вважаємо, може бути використаним для об'єктивного оцінювання розмірів поширення діяльності агрохолдингів з урахуванням показника землезабезпеченості у різних регіонах України.

Таблиця 2

**Характеристика груп підприємств за показником статистично
обґрунтованої площі землі**

Номер групи	Межі групи	Кількість підприємств у групі	Сумарна земельна площа по групі	Частка, %	Сумарна кількість працюючих по групі	Частка, %
1	2,8-1959,8	172	155706,7	41,79	7776	38,04
2	1959,9-3916,8	51	131524	35,30	6843	33,47
3	3916,9-5873,8	7	21280,5	5,71	1111	5,43
4	5873,9-7830,8	2	14871,1	3,99	971	4,75
5	7830,9-9787,8	1	9208	2,47	329	1,61
6	9787,9-11744,8	1	10617,6	2,85	188	0,92
7	11744,9-13701,8	0	0	0	0	0
8	13701,9-15658,8	0	0	0	0	0
9	15658,9-17615,8	0	0	0	0	0
10	17615,9-19572,8	0	0	0	0	0
11	19572,9-21529,8	0	0	0	0	0
12	21529,9-23486,8	0	0	0	0	0
13	23486,9-25443,8	0	0	0	0	0
14	25443,9-27400,8	0	0	0	0	0
15	27400,9-29357,8	1	29357,7	7,88	3225	15,78
Всього	-	235	372565,6	100	20443	100

Джерело: власні дослідження авторів на основі звітності підприємств.

Перевірка істотності зв'язку між розміром земельної площі та чисельністю працюючих по окремих групах підприємств здійснювалася, як вже зазначалося, у групах 1-3.

Так, аналізування групи з інтервальним проміжком розміру земельної площі 3916,9-5873,8 (га), до якої входить 7 підприємств, мало наступний вигляд щодо залежності чисельності працівників від розміру земельної площі (рис. 3).

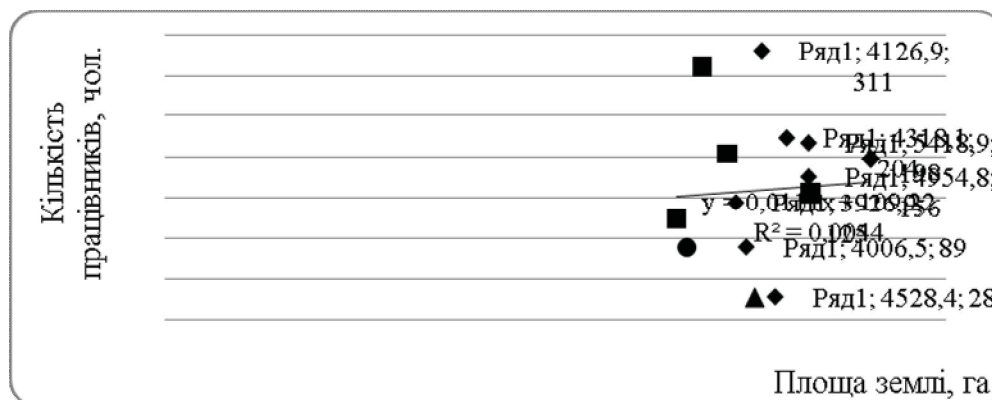

Рис. 3. Залежність чисельності працівників від розміру земельної площі підприємств інтервального проміжку 3916,9-5873,8 га

Джерело: власні дослідження авторів на основі звітності підприємств.

Розрахований коефіцієнт парної кореляції по даних підприємств цієї групи дорівнює $r = 0,07$, що засвідчує те, що в даному випадку зв'язок відсутній.

В іншій групі - з інтервальним проміжком 1959,9-3916,8 га (51 підприємство) коефіцієнт парної кореляції по даній групі становив $r = 0,09$, що також засвідчило відсутність зв'язку між розміром земельної площі та чисельністю працюючих в даній групі підприємств (рис. 4).

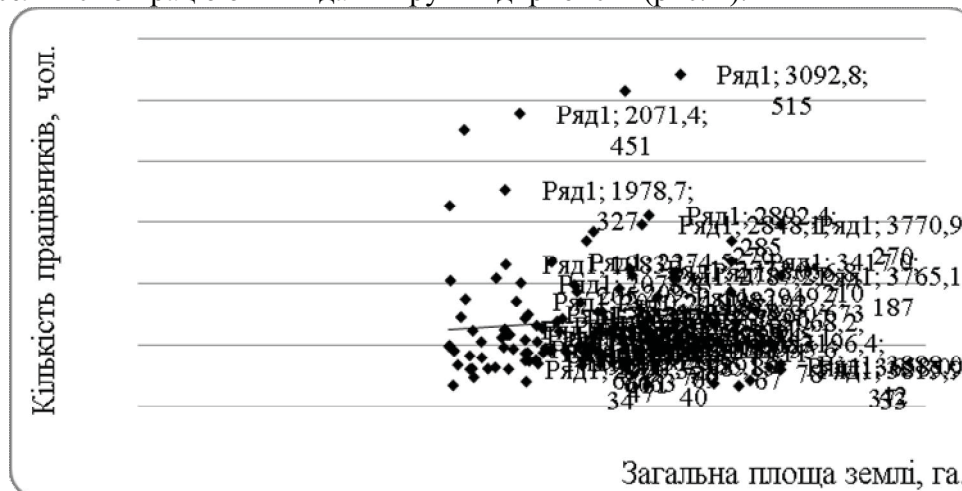

Рис. 4. Залежність чисельності працівників від розміру земельної площі підприємств інтервального проміжку 1959,9-3916,8 га

Джерело: власні дослідження авторів на основі звітності підприємств.

Що ж стосується групи підприємств з найменшою площею землі (інтервальний проміжок 2,8-1959,8 га), то ця група в даному випадку є найчисельнішою, адже до неї відноситься 172 сільгосппідприємства Вінницької області (73%). Тому ця група підприємств представляє особливу цікавість. Сумарна частка земельної площі цих підприємств по відношенню до підсумку

становить близько 42 %, і у діяльності цих підприємств забезпечуються робочими місцями 38 % працівників зайнятих у сільськогосподарському виробництві області (див. табл. 2).

Розрахований коефіцієнт парної кореляції по цій групі становить $r = 0,44$, що засвідчує про середній за щільністю зв'язок між розміром земельної площі і чисельністю працюючих на підприємствах (рис. 5). Отримані значення коефіцієнту регресії b (рівняння на рис. 5) в даному випадку свідчать про те, що зі збільшенням земельної площі на 1000 га чисельність працюючих збільшується на 33 чол. Слід звернути увагу на тому, що це більш ніж удвічі є меншим аніж загалом стосовно всього масиву підприємств.

Можливі висновки за представленими даними і результатами мають право, як вважаємо, на різний рівень узагальнення інформації – від теоретично-концептуального до методичного.

Висновки. Використання традиційного методичного апарату статистичного аналізу стосовно подібних масштабних за обсягом масивів реальної інформації в ряді випадків може не надавати чіткої відповіді, яка могла б бути покладеною в основу для однозначної інтерпретації результатів. В такому разі дослідник може стикнутися з проблемою необхідності абстрагування від окремих отриманих значень, тобто, умовно кажучи, на суб'єктивне оцінювання процесів, що автоматично ставить під сумнів кінцеві висновки. В нашому випадку зазначене може трактуватися наступним чином: про наявність однозначної і статистично підтвердженої закономірності між кількістю земельної площі та кількістю працівників у сільськогосподарських підприємствах стверджувати проблематично; натомість додаткова статистична обробка інформації дозволяє стверджувати про наявність тенденції до збільшення кількості робочих місць по мірі зростання площі землі, що, знову ж таки, у різних за розмірами підприємств має зовсім різні сценарії. Так, у групі т.з. середніх підприємств із кількістю землі в межах 2,0-4,0 тис. га такого зв'язку в істотного обсязі не встановлено; наявним, але відносно слабким цей зв'язок був у групі підприємств до 2,0 тис. га.

Таким чином, більш однозначним слід вважати наступне: за поширення впливу діяльності агрохолдингів у 2010-х рр. на терені Вінницької області *не встановлено* негативного впливу на динаміку зайнятості працівників по мірі збільшення земельних активів у господарюванні. При цьому слід звернути особливу увагу на необхідність аналізування прикладів конкретних підприємств, тобто врахування факторів корпоративної культури, інтересів і типів поведінки власників та менеджменту підприємств на фоні відсутності в існуючій регулятивній політиці чітких, суспільно схвалених орієнтирів для стимулювання певної поведінки підприємств (наприклад, за створення додаткових робочих місць).

2. Геєць В.М. Перспективи аграрних трансформацій та їх вплив на розвиток подій в економіці України // Економіка АПК. – 2006. - №7. – С.11-14.
3. Горпинич О.В. Напрями розвитку організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві // Економіка АПК. – 2003. – №5. – С. 45-51.
4. Гошовська А.А. Оптимізація рішень при виборі організаційно-правової форми господарської діяльності // Економіка АПК. – 2008. – №6. – С. 48-52.
5. Дем'яненко М.Я. Організаційно-економічний механізм кредитування аграрних підприємств // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 25-31.
6. Захарченко В.І. Ринкові перетворення і формування територіально-галузових корпоративних структур // Економіка АПК. – 2004. – №2. – С. 113-118.
7. Месель-Веселяк В.Я. Фінансування виробництва в сільськогосподарських формуваннях // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 18-23.
8. Мороз О.О. Аграрні реформи в Україні: теорія, історія, еволюція парадигми / О.О.Мороз [монографія] - Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2003. – 233 с.
9. Пасхавер Б.Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія // Економіка АПК. – 2009. – №3. – С. 47-53.
10. Проценко В.О. Організація корпоративних форм господарювання як фактор зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК. – 2003. - №10. – С. 11-17.
11. Скальський В.В. Реформування сільськогосподарського виробництва на Хмельниччині // Економіка АПК. – 2008. №4. – С. 38-41.
12. Статистика : навч. посіб. / С. О. Матковський, Л. І. Гальків, О. С. Гринькевич, О. З. Сорочак. – Львів : Новий Світ-2000, 2009. – 430 с.
13. Ткач Є. І. Загальна теорія статистики: підручник / Ткач Є. І., Сторожук В. П. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 442 с.
14. Федоров, М. М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов (доповідь) // Економіка АПК. –2009. – № 3. – С. 4–18.
15. Юрчишин В. В. До проблеми доведення до логічного завершення земельних та всіх інших сучасних аграрних перетворень // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 90–91.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.